בת עין — ויגש

ויגש אליו יהודה וגו' (מד יח). הנה השראת השכינה אינה אלא במקום נמוך, כמאמר חז"ל (ע' סוטה ה., זח"א רס:, ע' בר"ר צט א) לא השרה הקב"ה שכינתו על הר סיני אלא מפני שהוא נמוך וכו', פירוש שאין השכינה שורה אלא במקום הכנעה וענוה, כמאמר הכתוב (ישעיה נז טו) אשכון את דכא ושפל רוח וגו' וכתיב (דברים ז ז) לא מרבכם חשק ה' בכם כי אתם המעט וגו', ואמרו חז"ל (חולין פט.) שאתם ממעטים עצמכם לפני.

ועיקר בריאת העולם היתה בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראש"ית (ויק"ר לו ד), פירוש על דרך מאמר חז"ל (פסיקתא דר"כ יב כא) בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, ר"ל שכל אדם אפילו הוא עובד את ה' תמיד, אעפי"כ צריך שיתבונן בכל יום על רחוקו מה' ית', וכל עבודתו הוא כאין נגד מה שצריכים לעבדו, ויהיה בעיניו כאילו לא התחיל עדיין לטעום שום טעם מנועם ה', ויהיה בעיניו כקטן שנולד היום, ויתחיל לעבוד את ה', ויצפה ויבקש לחזות בנועם ה', ויתפלל לה' שיעזרו להתחיל ולגמור בעדו בכי טוב שיזכה לחזות בנועם ה', ויכנע לבבו מאוד על הימים והשנים שעברו עליו מיום הולדו בלא יועיל שלא טעם כלום מנועם ה', ולא זו אף זו שפגם מאוד ונעשה מסך מבדיל בינו לבין קונו, ועי"ז נתרחק מאוד מה', אלא שמעתה יקרא ויתפלל לה' מרחוק על ידי רמיזה בעלמא, כמשל העבד שהוא רחוק מאדוניו ואינו יכול לדבר אליו פה אל פה ולבקש מאתו צרכיו וחיי נפשו כי אם על ידי רמיזה מרחוק מרמז לאדוניו ומבקש מאתו שיתן לו חיי נפשו, וכן האדם כשמתבונן בעצמו ונמצא שהוא רחוק מה' יתפלל לה' רק על ידי רמי"זה שהוא זמי"רה, כמאמר הכתוב (ישעיה כד טז) מכ"נף הארץ זמי"רות שמענו וגו', ר"ל מרחוק נשמע על ידי זמי"רות דווקא, לשון רמי"זות. וזהו נקרא ראש"ית, שבכל יום הוא בעיניו כאלו היום הוא ראש"ית עבודתו לה' על ידי זמיר"ות. וזהו שאמר יעקב לבניו (בראשית מג יא) קחו מזמ"רת הארץ וגו', ר"ל בחינת זמיר"ות כנ"ל.

וזהו עיקר בחינת ראש"ית, בחינת חכ"מה (שנקרא ראשית הגלוי (פרדס שכ"ג ע' ראשית, ע' זח"א ג:)), לראות בעצמו בחינת האין, כמאמר הכתוב (איוב כח יב) והחכמה מא"ין תמצא.

ולא זו בלבד, אלא גם בחינת החכמה זו שהוא בחינת הכנעה והענוה שבו, גם כן צריך שיהיה נשבר בעיניו כאלו אינו בשלימות, כדאיתא בספר אור החיים על והאיש משה ענו מאוד וגו' (במדבר יב ג) שכתב ענ"ו חסר יו"ד, על שלא היה משה רבינו ע"ה שלם בעיניו בבחינת ענוה, ועל כן כתיב חסר יו"ד ע"ש.

וזשאה"כ (תהלים נא יט) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה וגו', ר"ל שבחינת ל"ב, בחינת ל"ב נתיבות חכמה (ספ"י פ"א מ"א), צריך שיהיה נשבר בעיניו, ויהיה נעשה מן אות א שמרמזת לבחינת ראשית בחינת חכ"מה, יהיה נשבר לשנים ויהיה י"ו לעילא י"ו לתתא (כדאיתא בכתבי האר"י ז"ל (ע' פע"ח ש' השופר פ"א, ע' עמק המלך ש' עולם התהו פכ"ה)), ואז נעשה החכמה בחינת א"ב, ר"ל שנעשה מן או"ת א' ב' חלקים כנ"ל. וכשהוא נקרא א"ב אז יוכל להוליד בחכמתו תוספת קדושה, וכמאמר הכתוב (בראשית ל כג) אסף אלהים את חרפתי וגו' יוסף ה' לי בן אחר וגו', ר"ל כשמאסף את חרפתו בהתבוננותו על התרחקותו מה' כנ"ל, ומזה נעשה ל"ב נשבר י"ו לעילא י"ו לתתא, בחי' א"ב כנ"ל, אז יוסף ה' לי בן אחר, ר"ל יוסף בחי' חכמה וקדושה. וע"ז נאמר (משלי ג לה) כבוד חכמים ינחלו, ר"ל כבוד גימטריא ל"ב, בחינת חכמה, שהוא עיקר חיות האדם בל"ב כנ"ל.

וזשאה"כ ויגש אל"יו יהודה וגו', ר"ל שיהודה נגש אל י"ו, בחי' י"ו לעילא י"ו לתתא כנ"ל, ועי"ז יוכל לגשת ולבא לבחינת יוסף, ר"ל לבחינת הוספה והולדה בבחינת קדושה:

עוד יש לדקדק במלת אליו, דהל"ל אל יוסף. גם יש לדקדק בלשון כמוך כפרעה, שאינו מובן. ולהבין זה, נקדים פירוש על מה שאמרו חז"ל במשנה (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וגו' ומלבשתו ענוה וכו'. ויש להבין מהו לשון מלב"שתו.

דהנה כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, פי' זוכה להבין בגדולתו ית' איך ומה לעבדו ית' באימה ויראה ואהבה גדולה עד אין חקר, וממילא מבין פחיתת ערכו ושפלותו ומיעוט עבודתו לה', ומתירא לקרב לה' מגודל רוממותו ית' וגודל שפלות של האדם. ואז עי"ז יפול לבו בקרבו מאוד לבלתי התקרב עוד לעבודתו ית', כי בהאיך אנפין יקום קדם מלכא (זח"ג נב:), לכן צריך אז להתחזק במאמר (זח"א קלד:, זח"ג סט:) עד לא בראתי עלמא בראתי תשובה, ועיקר בריאת העולם היתה בגין דיתקרי רחום וכו' (זח"ג רנז:), ואז יעורר רחמי ה' עליו ויגש לעבודתו ית' באימה ויראה וענוה באמת, היינו על ידי אתערותא דלתתא נתעוררו מדות הרחמים מלמעלה, היינו על ידי שעושה האדם בחינת רחמים למטה מעורר בחינת רחמים מלמעלה, כי זהו חסדי ה' ית"ש שברא עולם הזה בבחינת התדמות, שיעשה האדם למטה בחינת רחמים ועי"ז יתעורר מלמעלה בחינת רחמים עליונים, כמאמר הכתוב (תהלים קמה ט) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, פירוש טוב ה' לכל, במה שברא בחינת רחמיו על כל מעשיו, ר"ל שיהיה בחינת רחמים בכל המעשים למטה, בכדי שעי"ז יתעורר רחמים עליונים, וכמאמר חז"ל (ר"ה יז:) מלמד שהקב"ה נתעטף כש"ץ ואמר למשה בשעה שישראל עושין לפני כסדר הזה מיד הם נענין, פירוש שי"ג מדות הרחמים הם בחינת לבושין להקב"ה, והראה אותם הקב"ה למשה רבינו ע"ה, ולמדו שישראל יעשו כן למטה, היינו לרחם על הבריות במדות אלו, ומיד יתעוררו מדות העליונים לרחם עליהם והן נענין.

לכן זה העוסק בתורה לשמה וזוכה לראות דברים הרבה, היינו גדולת ה' ועבודתו, ונשפל בעיניו מאוד בענוה באמת, ומתירא לגשת אל הקודש מגודל שפלותו, ולכן ה' מרחם עליו ומלבשתו ענוה, ר"ל ה' ממשיך לו בחינת מלבשתו, היינו בחינת רחמים מהי"ג מדות שהם בחי' לבושי ה' יתברך, ונקראים מד"ות מלשון ומ"דו בד (ויקרא ו ג, ע' הק' שעור קומה פ"א), וכאשר ממשיך לו ה' בחינת מלבשתו, היינו בחינת רחמים עם בחינת ענוה, אזי יהיה עבודתו בשלימות לגשת לקודש בענוה אמיתית.

והנה כ"ז מרומז בפסוק ויגש אליו יהודה וגו'. פירוש, שכשנמצא הגביע אמר יהודה הננו עבדים לאדני גם אנחנו וגו' (בראשית מד טז), ויוסף עשה לו בחינת חסד ורחמים, ואמר חלילה לי וגו' ואתם עלו לשלום וגו' (בראשית מד יז), וכששמע יהודה שיש כאן בחינת חסד, אמר בוודאי עי"ז יתעורר בחינת רחמים וחסד מלמעלה, וזהו ויגש אל"יו, ר"ל אל בחינת החסד שאמר יוסף, כדי להמשיך על ידי בחינה זו רחמים מלמעלה.

ויאמר ב"י אדוני, פירוש אני רוצה להמשיך י"ב מדות הרחמים, כי פרטי המדות הם י"ב ואחת כללי כדאיתא (ע' פרדס ש"א פ"ז, ע' ע"ח שט"ז פ"ו). כי כמוך כפרעה, ר"ל כמו שיש התדמות בבחינת מלכות למטה, כמו כן למעלה יש התדמות בכל הבחינות, ועל ידי בחינת חסד מלמטה נמשיך חסד ורחמים מלמעלה

אמן כן יהי רצון:

או יאמר ע"ז הדרך, דהנה כשהיה בית המקדש קיים היו נשפעים כל בחי' טובות וברכות על כללות ישראל מבחינת המזבח (ע' זח"ג קמח:), והיה העולם ניזון מבחי' חסד ורחמים, שמז"בח גימטריא ז"ן. אמנם בעונותינו כאשר חרב בית המקדש, אי אפשר להמשיך בחי' ברכות וטובות לזה העולם ולבטל בחינת דינים כי אם על ידי הכנעה ושפלות באמת, שעי"ז יכול להמתיק כל הדינים והגבורות ולהמשיך שפע ברכה בזה העולם. וזהו זבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נא יט), כי על ידי בחינת לב נשבר יכול לזבוח ולבטל כל בחי' דינים.

והשפע הנמשכת מבחינת לב נשבר מכונה בשם אז"ן, כי בחינת לב נשבר הוא י"ו מכאן י"ו מכאן (ע' לעיל בריש הפרשה), בחינת אל"ף, שאל"ף הוא י"ו לעילא י"ו לתתא (ע"ח שע"ד פ"ד), וזה מרמז על בחינת ענוה, וזהו אזן א' ז"ן, שהשפע באה מבחינת א' בחינת לב נשבר.

והנה סוף פרשה שלפני זה (בראשית מד יז) מסיים, האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם, שזה אמר יוסף על בנימין, ורימז לו חורבן בית המקדש שהיה בחלקו של בנימין, שכאשר יהיה האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא בנימין, בבחינת עבדות, היינו חורבן בית המקדש שהיה בחלקו, וזהו הוא יהיה לי עבד, ואז יהיה הסתלקות השפע מבחינת מזבח גימטריא ז"ן, ואז תמשיכו השפע והברכה רק על ידי בחינת ענוה, בחינת לב נשבר. וזהו ואתם, פירוש, באיזה בחינה אתם יכולים להמשיך שפע וברכה. עלו לשלום אל אביכם, פירוש שתעלו בשלימות אל בחינת אביכם, הוא בחינת חכמה כ"ח מ"ה (זח"ג לד.), בחינת ענוה ושפלות, כי החכמים נקראים אבות (ע' עדיות פ"א מ"ד), וגם אבי"כם גימטריא חכ"מה, היינו שעל ידי בחינת ענוה תוכלו להמשיך שפע וברכה.

וזהו ויגש אליו יהודה, אליו אל י"ו, שהגיש לבא לבחינת ענוה, אל י"ו בחינת לב נשבר. ויאמר בי אד"ני, א' די"ן (ע' פע"ח ש' העמידה פ"א) פירוש, ויאמר שכאשר אני בא לבחינת ענוה לבחינת א'. היינו שיש בי בחינת א' שהוא בחינת ענוה כנ"ל, אז אני מבטל בחינת דין.

וזהו ידבר נא עבדך דבר באזני אדני, פירוש וגם אני יכול להנהיג ולהמשיך למטה בחינת שפע וברכה על ידי בחינת אז"ן א' ז"ן, וזהו באז"ני אד"ני, פירוש כשאני מבטל בחינת דינים בבחינת אלף, אז אני מנהיג שפע וברכה על ידי בחינת אזן. ואל יחר אפך בעבדך, כי אז נמתקים כל הדינים וממשיך על עצמו בחינת חסד.

כי כמוך כפרעה, היינו שצריך האדם להיות בבחינת ענוה ושפלות, הן בעת שהש"י משפיע לו כל טוב, צריך הוא לידע שהכל הוא מחסדי ה' ולא מצד מעשיו, וזהו כי כמוך, פירוש כשעולם מתנהג על ידי מדות הרחמים שהן מדותיך, מה אתה רחום כו' מה אתה חנון וכו'. והן כפרעה, הן שיהיה ח"ו התגלות הדינים בעולם, צריך להיות תמיד בבחינת שפלות, ופרעה מלשון התגלות (ע' רש"י שמות לב כה), הש"י יזכנו לבא לבחינת שפלות באמת:

או יאמר ע"ז הדרך על קושיא הנ"ל, ידוע כי כל בחי' הגבורות והדינים הנעשים בעולם, המה נמשכים מהסתלקות ח"ו בחינת השגחת הש"י בפרטי פרטים מלב איש הישראלי, מסיר בחי' יראת ה' מנגד עיניו.

אמנם אם האדם הישראלי יודע מיעוט ערכו ומדריגתו, ומאמין באמונה שלימה שבלתי אפשרי לעשות גדולה או קטנה אם ה' לא צוה, וכל תנועותיו והרגשותיו הכל המה בהשגחת הש"י המשגיח בפרטי פרטים ומלא כל הארץ כבודו, כמ"ש (ירמיה כג כד) אם יסתר איש במסתרים וגו', ומזה בא אצלו הפחד והיראה מה' ומהדר גאונו לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז ח), אז נתבטלו כל הגבורות והדינים, ואז גורם להמשיך שפע וברכה ממקור החסד, שלא יחסר כל טוב ממנו, כמאמר הכתוב (דברים יח יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, היינו מי שהוא בבחינת עם ה', שיאמין שכל פעולתו תמיד המה עם השגחת הש"י כמו שכתבנו למעלה, אז הוא בחינת תמים, שהש"י משפיע לו כל טוב שלא יחסר ממנו כלל, והוא בבחי' תמימות בלתי חסרון משאלות לבבו.

ועפ"י דברינו אלה ירמז הכתוב (תהלים קל ז) כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות, היינו מי שמאמין שכל פעולתו עם ה' המה, ובהשגחתו ית', הוא הגורם להמשיך חסד העליון בזה העולם, וגם החסד בא בה"א הידוע, לרמז כי זאת היא עיקר החסד אצל האדם, אשר בא למדריגת עבדות הש"י להכיר פעולות ה' בכל תנועותיו והרגשותיו שהכל המה בהשגחת הש"י, ואשר זכה לזה לא מצד מעשיו הוא רק מחסדי הש"י אשר הופיע עליו מאורו ית' אור החסד והרחמים. וזהו והרבה עמו פדות, שמשפיע בבחינה זו הרבה פדות ושפע ברכה על כללות ישראל. והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו, על ידי בחינת עבודה זו.

ובחינה זו בחינת החסד נמשכת מבחינת חכמה, כ"ח מ"ה, שהוא בחינת ענוה, מה אנו מה חיינו מה גבורתינו (תפילת לעולם יהא אדם), לרמז שעיקר העבודה הוא להאמין באמונה שלימה שמבלעדו ית' אין אנו יכולים לעשות שום פעולה, והוא המשגיח בפרטי פרטים, וכל מעשה הטוב הכל נמשך מאתו ית' מבחינת החסד והרחמים כמו שכתוב למעלה, ובחינת חכמה נקרא אב (זח"ג רצ.), ואב הוא א"ב אתוון כסדרן, הוא בחינת חסד (זוהר הרקיע פ' נח ל"ט ע"ב, וע' זח"א נו.).

והנה יהודה כאשר ראה ששלט בבנימין בחי' גבורות ודינים, באמרו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם (בראשית מד יז). ויגש אליו יהודה, שהגיש ובא במחשבתו אל תיבת אבי"כם גימטריא חכמה הנקראת אב, אשר רימז לו יוסף להמשיך בחינה זו בחינת רב חסד ורחמים, ולבטל כל הדינים, ולהמשיך בחינת אל"יו יהו"דה שגימטריא הח"סד. ואח"כ ויאמר בי אדני, שהכניס בחינה זו בבחינת דיבור, להמשיך מקור החסד, ותיבת ב"י אדני בגימטריא החסד, ולבטל כל הגבורות והדינים ולהמשיך ממקור החסד שפע וברכה על כללות ישראל אמן:

או יאמר בזה האופן, דהנה הגלות התחיל מבנימין, כמו שכתוב (בראשית מד יז) האיש וכו' יהיה לי עבד, ולכך כשנכנסו לארץ ישראל היה בית המקדש בחלקו. והנה כשהיו ישראל שרוים על אדמתם היה בבחינת התגלות, היינו לצדיקים היו נשפעים כל טוב והיו עולים מעלה מעלה, ורשעים מטה מטה, אבל עכשיו בגלות המר הזה אינו כן, שהיא בבחינת הסתר, שאפילו ישראל שעושים רצונו אין חילוק ביניהם לבין האומות, וכל שכן בין צדיקים לרשעים.

וזהו, ויגש אליו יהודה, אל הבורא ב"ה. ויאמר בי אדני וגו' ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה, מי שהוא כמוך שמדמה ליוצרו, מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' (מסכת סופרים פ"ג). כפרעה, יהיה כפרעה בתמיה. או אפשר לומר בדרך זה, שיהודה התנצל ואמר ואל יחר אפך במעשה האדם. כי כמוך, אפילו מי שהוא כמוך, הוא רק כפרעה, ואין הפרש כלל, לכך אל יחר אפך: